

Boris Cyrulnik, neuropsihiatru, este director de educație la Universitatea din Toulon, unde predă etologia umană, și ofițer al Legiunii de Onoare. În 2018, Emmanuel Macron l-a desemnat să reformeze sistemul educațional din Franța. Este cunoscut mai ales drept cel care a făcut celebru conceptul de „reziliență”, iar cercetările sale explică în mod clar și pe înțelesul tuturor numeroase fenomene psihosociale. Boris Cyrulnik este membru al comitetului de onoare al Asociației pentru dreptul de a muri cu demnitate și, de asemenea, activist în domeniul protejării naturii și animalelor. Semnează mai multe volume de mare succes, cu 2,5 milioane de exemplare vândute în întreaga lume, printre care *Un merveilleux Malheur* (1999), *Les Vilains Petits Canards* (2001), *Parler d'amour au bord du gouffre* (2004), *Sauve-toi, la vie t'appelle* (2012) și *Ivres paradis, bonheurs héroïques* (2016).

Boris Cyrulnik

PSIHOTERAPIA LUI DUMNEZEU

Ce ne arată psihologia și neurologia
despre efectul de reziliență al credinței

Traducere din limba franceză de
DIANA CORICIUC

București
2018

Psychothérapie de Dieu

Boris Cyrulnik

Copyright © 2017 Odile Jacob

INTRODUCTIV®

Introspectiv este o divizie a Grupului Editorial Litera

O.P. 53; C.P. 212, sector 4, București, România

tel. 021 319 6390; 031 425 1619; 0752 548 372

Psihoterapia lui Dumnezeu

*Ce ne arată psihologia și neurologia
despre efectul de reziliență al credinței*

Boris Cyrulnik

Copyright © 2018 Grup Media Litera

pentru versiunea în limba română

Toate drepturile rezervate

Editor: Vidrașcu și fiii

Redactor: Mihnea Gafița

Corector: Andrada Nistor

Copertă: Ana-Maria Gordin Marinescu

Tehnoredactare și prepress: Ofelia Coșman

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
CYRULNIK, BORIS

Psihoterapia lui Dumnezeu. Ce ne arată psihologia
și neurologia despre efectul de reziliență al credinței /
Boris Cyrulnik; trad. din lb. franceză de Diana Coriciuc. -
București : Litera, 2018

ISBN 978-606-33-3264-7

I. Coriciuc, Diana (trad.)

159.9

CUPRINS

<i>Cuvânt înainte. Dumnezeu psihoterapeut sau atașamentul față de Dumnezeu</i>	9
Această carte dorește să lămurească din ce anume se formează, în sufletul omului, atașamentul față de Dumnezeu.	
Capitolul 1. De la angoasă la extaz, divină mângâiere.....	11
Emoția religioasă	
Capitolul 2. Biologia sufletului	19
Extaz chimic și extaz sentimental	
Capitolul 3. Erotismul morții iminente.....	25
Când frumusețea este mortală	
Capitolul 4. Sufletele tulburate. O neurologie	31
Stimularea cerebrală creează afecte transcendente, iar transcendența modifică stimularea cerebrală.	
Capitolul 5. Copilul ajunge la Dumnezeu pentru că vorbește și pentru că-i iubește pe cei care-i vorbesc.....	37
Cuvântul are o funcție afectivă, care formează o legătură între cei care vorbesc despre Dumnezeu.	
Capitolul 6. Doliul și activarea atașamentului	45
Riscul unei pierderi sporește dorința de a iubi.	
Capitolul 7. Nevoia de Dumnezeu și sentimentul pierderii.....	51
Obiectele, ritualurile și cuvintele umplu vidul și țin la distanță disperarea.	

Resp **Capitolul 8. Teoria minții. A citi în sufletul celorlalți.....** 59

A citi în sufletul celorlalți este o aptitudine care se construiește în cadrul relației.

Capitolul 9. Cum ar fi lumea dacă n-am avea cuvinte s-o vedem..... 67

Cuvintele lămuresc o parte a lumii și acționează asupra corpului.

Capitolul 10. Când lumea își schimbă gusturile..... 73

O poveste religioasă transformă amărăciunea în dragoste sau în ură.

Capitolul 11. Credință, imagine parentală și siguranță..... 79

Sub privirea lui Dumnezeu, imaginea paternă securizantă

Capitolul 12. Deșteptarea credinței odată cu vârsta..... 85

Adultul crede că a uitat de credință, însă aceasta revine la persoanele în vârstă.

Capitolul 13. Atașamentul față de Dumnezeul pedepsitor..... 93

Îl iubim pe cel care ne pedepsește spre binele nostru.

Capitolul 14. Când interdicția este o structură afectivă, pedeapsa devine securizantă..... 99

E liniștitor să respecti conveniențele și limitele.

Capitolul 15. Formularea legii scurtcircuitează creierul, tabuurile alimentare solidarizează grupul..... 105

Când ne simțim morali, circuitul limbic al emoțiilor se domolește.

Capitolul 16. Îl întâmpinăm pe Dumnezeu așa cum am învățat să iubim..... 113

Deprinderile afective se impregnează în memoria biologică.

Capitolul 17. Valoarea morală a suferinței și a vinovăției..... 119

În universul greșelii, durerea fizică e suportabilă.

Capitolul 18. Elaborarea mentală aduce modificări creierului..... 125

Efortul intelectual stimulează funcționarea cerebrală și o fortifică.

Capitolul 19. Incertitudini culturale și extremism religios..... 129

Un guru apare din negura culturală.

Capitolul 20. Spiritualitatea nu pică din cer..... 139

Spiritualitatea se înrădăcește în corp și în cultură.

Capitolul 21. Dumnezeu a murit, trăiască Dumnezeu!..... 145

Persoanele care nu recunosc nici o valoare spirituală au credințe transcendente.

Capitolul 22. A trăi și a iubi într-o lume fără Dumnezeu..... 157

Transcendența laică acceptă critica.

Capitolul 23. Dragoste revoluționară și atașament conservator..... 167

Dragostea te scoate din grup, în vreme ce atașamentul integrează tradițiile.

Capitolul 24. Mondializarea și căutarea lui Dumnezeu..... 173

Suprapopularea destructurează grupul, care se securizează regăsindu-L pe Dumnezeu.

Capitolul 25. Religie, dragoste și ură față de muzică..... 179

Muzica sincronizează emoțiile, la bine și la rău.

Capitolul 26. Credințe și false credințe..... 189

Atribuirea unei erori de judecată celui alt

Capitolul 27. Sexul și divinitățile..... 201

Funcția sacră și socială a sexualității

Capitolul 28. În zorii spiritualității..... 221

De-a lungul umanizării

Capitolul 29. Migrațiile lui Dumnezeu..... 227

Orice om emigrează mai bine când e protejat de Dumnezeu.

Capitolul 30. Diluarea lui Dumnezeu în Occident..... 235

Când statul-doică apără în locul lui Dumnezeu

Capitolul 31. Deznodământ..... 239

Câteva răspunsuri actuale

Concluzie. Calea lui Dumnezeu..... 249

Câteva indicații pentru a ajunge la Dumnezeu

Dumnezeu suferă atunci când există Răul. Ne ajută când avem nevoie de El. Dar, în momentul în care vrem să le impunem propria noastră credință celor care se închină altui Dumnezeu, morala noastră devine perversă și provoacă suferință tuturor. Iată ce ar fi trebuit să le răspund copiilor-soldați care, după ororile trăite, nu se mai simțeau bine decât în biserică.

Cuvânt înainte

Dumnezeu psihoterapeut sau atașamentul față de Dumnezeu

Șase micuți în vârstă de 12 ani, îmbătrâniți, fuseseră copiii-soldați. Văzuseră moartea de foarte aproape și poate chiar făcuseră moarte de om. Acești copii se treziseră bătrâni dintr-odată. În numai câteva luni, ridurile provocate de griji le brăzdau frunțile. Ochii nu le mai râdeau, iar maxilarele încleștate le înăspreau trăsăturile. Unul dintre acești micuți îmbătrâniți, surzând cu gropițe în obraji, mi-a spus că războiul din Congo se terminase și că-și dorea, de-acum, să devină fotbalist sau șofer pe una dintre mașinile acelea nemaipomenite pe care le aveau ONG-urile de la Goma. Semăna cu nepoțelul meu, numai că avea pielea neagră. Un alt micuț îmbătrânit m-a rugat să-i explic de ce nu se simțea în largul lui decât în biserică. „Mereu am în fața ochilor imagini care mă-nfricoșează. De cum intru într-o biserică, văd numai lucruri frumoase.“ Restul micuților îmbătrâniți, întristați aprobau cele spuse de prietenul lor, spre marele amuzament al fotbalistului-șofer.¹

Am fost incapabil să răspund, am văzut decepția acestor copii mâhniți, i-am lăsat cu suferințele lor și n-am știut să le spun de ce simplul fapt de a intra într-o biserică poate trata o traumă, alina o neliniște și șterge imaginile ororii.

¹ B. Cyrulnik, misiune UNICEF în Republica Democrată Congo, septembrie 2010

Respectiv La vârsta de 14 ani, Elie Wiesel² a fost aruncat într-un infern în care înnebunise realitatea însăși – la Auschwitz! Revenit din imperiul morții, i-a fost imposibil să vorbească, în timp ce o forță interioară îl împingea să mărturisească. În jurul lui, auzea: „Ce Dumnezeu este acela care a îngăduit să se întâmple așa ceva?”³ Unii dintre apropiații săi își pierduseră credința: „Dacă ar fi existat, Dumnezeu n-ar fi îngăduit asemenea lucru”. Adolescentul supraviețuia cu o sfâșiere intimă, pentru că el își păstra credința, străpunsă de o întrebare obsesivă: „De ce a îngăduit așa ceva?” Dar tot el a înțeles că Dumnezeu suferea, fiindcă exista răul: „Dumnezeu este în suferință după Auschwitz, am foarte multă nevoie de El”.

Putem să ignorăm faptul că, astăzi, șapte miliarde de ființe umane i se adresează în fiecare zi, Îi simt apropierea afectivă, se tem de judecata Lui și se întâlnesc în locuri de rugăciune minunate, cărora le spun biserici, moschei, sinagogi și temple de tot felul?

Putem să nu încercăm să înțelegem de ce această nevoie fundamentală alunecă atât de frecvent spre un limbaj totalitar, care împietrește sufletele și, în numele iubirii aproapelui, se transformă uneori în ură față de celălalt?

A trebuit să realizez un studiu pentru a le răspunde acestor copii și a le spune că această carte își propune să aducă la lumină ceea ce formează, în sufletul omului, atașamentul față de Dumnezeu.

² Eliezer Wiesel (1928–2016), scriitor și activist politic evreu născut în România și stabilit în Statele Unite, supraviețuitor al lagărelor de exterminare de la Buchenwald și Auschwitz, laureat al Premiului Nobel pentru Pace în 1986 (*n.trad.*)

³ H. Jonas, *Le Concept de Dieu après Auschwitz*, Paris, Rivages, 1994, p. 14

1

De la angoasă la extaz, divină mângâiere

300 000 de copii au fost soldați și suferă în urma acestei experiențe, punând mereu aceleași întrebări: „De ce am fost târât într-un asemenea coșmar? Și cum de sunt atât de nefericit? De ce nu ne vine Dumnezeu în ajutor?”

Fenomenul copiilor-soldați a existat dintotdeauna, dar, începând cu anul 2000, este considerat crimă de război.¹ Vreme de milenii, când aceste conflicte de durată erau cele mai obișnuite mijloace de socializare, se înarmau băieții, se foloseau și fetele, iar adulții suspirau: „Războiul e crud”. Cadeții napoleonieni, cu vârste cuprinse între 14 și 16 ani, au fost ultimii soldați ai împăratului. În Războiul de Secesiune din Statele Unite ale Americii (1861–1865) au pierit un foarte mare număr de băiețași. Puștii din timpul Comunei din Paris (1871) au fost eroizați, deci sacrificați. Naziștii au trimis la sacrificiul suprem (în 1945) mii de copii fanatizați în școli. În Nepal, în Orientul Apropiat, în Nicaragua, în Columbia, sute de mii de copii au fost sacrificați pentru apărarea unor cauze repede uitate.

Unii copii-soldați, smulși din familiile și din satele lor, au fost supuși pregătirii de către educatori terorizanți. Au găsit uneori, în aceste grupuri armate, o relație de atașament, care le-a dat un sentiment de siguranță, sau chiar au simțit fanatizarea ca pe

¹ Convenția Internațională asupra Drepturilor Copilului, 2 septembrie 1990

o aventură exaltantă. Câțiva dintre ei au fost cuprinși de febra sacrificiului de sine, mergând până acolo încât să dorească să-și dea viața pentru cauza care le fusese inculcată. Cea mai mare parte, ajungând în apropierea morții, se trezeau din această beție și-și recăpătau amintirile din copilăria de acasă, când mama reprezenta baza siguranței, iar tatăl ghida, prin autoritatea lui, dezvoltarea micuțului. Teroarea reactiva nevoia de atașament: „În timp ce eram la pământ, iar obuzele șuierau în jurul nostru, gândurile mele se îndreptau spre căminul meu, spre casă, spre cei pe care-i lăsasem în urmă [...] Îmi părea rău [...], așa de nătâng am fost, c-am plecat de acasă. [...] Doamne, cât mi-ar fi plăcut să vină tata să mă caute“.²

Suntem deci capabili – atunci când utopia se năruie și realitatea ne terorizează – să reactivăm amintirea unui moment fericit, în care eram protejați de o familie iubitoare.

Acești copii înrolați în Războiul de Secesiune, în Comuna din Paris, în nazism sau în jihadism sunt euforizați de proiectul grandios propus de adulți. Dar, imediat ce realitatea îi lovește în moalele capului, cea mai mare parte dintre acești soldăței își reactivează amintirea momentelor fericite, când se simțeau ocrotiți, în brațele mamelor, sub autoritatea taților. Este nevoie de o spaimă, de o pierdere, pentru ca atașamentul să devină, efectiv, o protecție? Într-un context șablonizat, când afecțiunea puternică și durabilă este prezentă continuu, aceasta amortește. Însă când un eveniment provoacă o alarmă sau un sentiment de pierdere, dispozitivul afectiv reactivează amintirea atașamentelor fericite.³

² „Journal du jeune Elisha Stockwell, le lendemain de la bataille de Shiloh (Guerre de Sécession, 1861–1865)“, în Pignot, 2012, p. 47

³ R. Kobach, „The Emotional Dynamics of Disruptions in Attachment Relationships“, în Cassidy și Shaver, 1999, p. 29

Așa se explică de ce un copil care nu a fost iubit niciodată nu-și poate reactiva memoria unei fericiri pe care nu a cunoscut-o. Orice frică sau pierdere trezește, în memoria lui, doar singurătate și abandon. El nu poate regăsi paradisul pierdut, de vreme ce nu a fost niciodată în paradis. În amintirile sale, nu există decât angoasa vidului, într-o lume în care totul e terifiant.

Un copil care a cunoscut brațele ocrotitoare ale unei mame afectuoase a învățat să-i suporte plecarea când, inevitabil, aceasta nu poate fi prezentă. E suficient să umple acest gol momentan cu un desen care o reprezintă pe mamă, cu un obiect al ei sau cu vreun ursuleț de pluș care-i amintește de ea. Lipsa mamei se află la originea creativității sale, cu condiția ca, în memoria lui, să existe amintirea unei mame protectoare. Nu e totul pierdut nici atunci când un copil a fost abandonat la o vârstă foarte fragedă. În ciuda tulburărilor majore provocate de acest eveniment, este suficient să fi beneficiat de un substitut afectiv pentru a putea reactiva memoria unui moment fericit. Este motivul pentru care copiii dereglați de război rar mai recurg vreodată la violență, cu condiția să fi fost înainte securizați afectiv: „Aproape fără excepție, devin pacifiști sau militanți pentru pace“.⁴

Educația constă în a impregna, în memoria copiilor noștri, niște momente fericite, și apoi în a-i pune la încercare, separându-i o vreme de baza lor de securitate. Cândva, în existența lor, când va surveni un moment dificil, copilul ar avea deja dobândit un factor de protecție: „Sunt înarmat pentru viață – spune el –, sunt amabil, fiindcă am fost iubit; e suficient să caut o mână întinsă, pentru a o strânge“. Aptitudinea pentru creativitate, care se instalează în urma unei pierderi, se datorează, oare, acestei forțe venite din forul nostru interior, unde a fost

⁴ F. Aneur, „Les enfants-combattants de la Guerre de Sécession“, în Pignot, 2012, pp. 48–49

Respectarea dreptului de a fi respectat
 întipărită de o ființă de care am fost atașați profund? „Știu că există o forță deasupra mea, care are grijă de mine.“ Acesta să fie motivul pentru care sentimentul prezenței lui Dumnezeu este asociat, de regulă, cu dragostea și cu protecția? Această putere supranaturală, care veghează asupra noastră și care ne pedepsește, funcționează ca o figură parentală?

Am ales exemplul copiilor-soldați din Congo, care sunt traumatizați chiar din clipa înrolării; aș putea vorbi despre alți copii-soldați, escrocați de fabricanții de utopii criminale, ca Tinerimea Hitleristă (*Hitlerjugend*), sau cum a fost Cruciada copiilor din 1212, când niște copii au plecat pe jos până la Ierusalim, pentru a recăștiga mormântul lui Hristos. De fapt, era vorba de o mulțime de amărâți, care au dat naștere unui mit formidabil. În prezent, jihadiștii se folosesc de copii, prefăcându-i în bombe. Supraviețuitorii, extrem de tulburați, se refugiază într-o moschee sau într-un loc de rugăciune, pentru a se liniști și a-și putea continua existența. Unii nu reușesc acest lucru și rămân schilodiți sufletește pe viață; alții, totuși, reușesc să evite trauma, dacă li se întinde o mână de ajutor.

Evoluția lor în diferite direcții este dependentă de îmbinarea între o amprentă afectivă intimă, care se armonizează cu o structură socială sau spirituală, cu o familie care să-i accepte, cu o moschee, o biserică sau un patronaj laic. Această tranzacție între o amintire înscrisă în creierul lor și o instituție care le structurează mediul îi ajută să reia o nouă dezvoltare, după o agonie fizică. Astfel definim reziliența.

Suferința de nedescris a acestor copii răniți fizic sau sufletește activează un atașament față de Dumnezeu: „Nu mă simt bine decât la biserică“, îmi spunea micul congolez cu figură tragică. „Îmi place nespun să merg la moschee și să simt că sunt împreună cu ceilalți, în rugăciune“, îmi explica un tânăr palestinian.

„Perioada în care am făcut parte din Tinerimea Hitleristă a fost foarte fericită pentru mine“, mi se confesa o blondă cu ochi albaștri. „Eram foarte nefericit acasă, unde părinții mei se băteau zilnic; după ce am fost admis la pionieri, am trăit în extazul construirii comunismului“, îmi povestea un tânăr român care-și petrecuse copilăria într-unul dintre palatele regelui Mihai, transformat în centru de formare, undeva pe lângă Constanța, în timpul lui Gheorghiu-Dej.

Aceste mărturii ridică, în opinia mea, câteva probleme:

- Când suntem nefericiți, o singură întâlnire poate schimba tot, cu condiția ca structura noastră mentală să fie suficient de suplă pentru a putea evolua, nu înțepenită într-o repetiție nevrotică, în care subiectul reproduce fără încetare aceeași relație.
- Totodată, trebuie ca mediul nostru să ne pună la dispoziție câteva posibilități de a întâlni persoane și instituții.
- Aceste întâlniri ne metamorfozează, pentru că ne propun o transcendență, care poate fi sacră, laică sau profană, precum comunismul.

Se poate trece, atunci, de la angoasă la extaz.⁵ Sentimentul prezenței lui Dumnezeu este indus, oare, de o luptă victorioasă cu angoasa? Suferim, ne crispăm, ne desfășurăm toată forța de care dispunem pentru a ne împotrivi suferinței din viață și, deodată, ca un elastic întins căruia îi dăm drumul, ne trezim la polul opus și simțim o stare de extaz. Amintesc adesea exemplul aceluia pastor protestant care a făcut parte din Rezistența franceză, în timpul celui de-al Doilea Război Mondial. Ia trenul, ca să meargă într-un oraș vecin, dar, dintr-odată, garnitura se

⁵ Janet, 1975

oprește în mijlocul câmpului. Armata germană o încercuiește. Soldații urcă în vagoane pe la cele două capete. Pastorul este cuprins de o îngrijorare nebună, pentru că are în valiză carnetul cu adresele membrilor Rezistenței din rețeaua lui. Aude zgomotele portierelor trântite și ordinele către soldații care se apropie. Se gândește: va fi capturat, torturat, iar prietenii săi își vor pierde viața din cauza lui. Angoasa îi strânge stomacul, dar, când ușa compartimentului în care se află se deschide, starea lui se schimbă dintr-odată și este arestat în plin extaz.

Această răsturnare emoțională nu este întotdeauna provocată de o luptă cu anxietatea. Îmi amintesc de adolescența care se plimba fără țintă prin cameră, încercând să se pregătească pentru bacalaureat. Copleșită de plictiseală, se întinde puțin în pat, ca să se destindă, și simte brusc o senzație plăcută în abdomen. Această emoție crește, până în clipa în care tânăra se surprinde gândind, uimită: „Dumnezeu există!“ În familia sa, nimeni nu avea preocupări de acest gen, nu mergeau la slujbă, și religia nu era niciodată amintită în vreo discuție. Părinții au acceptat afirmația fetei, care, metamorfozată, a găsit plăcerea de a lucra, de a ieși din casă și de a frecventa parohia, unde reflecta la lumea metafizică, împreună cu ceilalți enoriași.

Am primit, la mine acasă, un preot care, curios lucru, la cererea superiorilor ierarhici, venise să-mi ceară un certificat care să ateste că nu era pedofil. Figura lui avea prospețimea celor care cred în Dumnezeu: ochi larg deschiși, surâs încântat – era cu totul diferită de fața unui anxios. Acest bărbat, de mare folos în orfelinatele indiene și africane, mi-a spus că niciodată nu simțise temeri și neliniști și că, din contră, se simțea într-atât de însuflețit de viață, încât se bucura foarte tare să-și împărtășească trăirea cu oricine.

În toate aceste cazuri, entuziasmul psiho-afectiv îi conferă subiectului impresia că are acces la o dimensiune superioară. Lumea reală, cea supusă materiei, nu înseamnă mare lucru,

comparativ cu descoperirea neașteptată a unei puteri supranaturale. Nici un cuvânt nu poate descrie această euforie. Atunci spunem „Doamne“, „Allah“ etc. De multe ori, nu spunem nimic, deoarece cuvintele noastre sunt concepute pentru a indica unele segmente ale realului sau pentru a da formă unor idei. Dar ce cuvânt ar putea să cuprindă un sentiment atât de intens și de (aproape) imposibil de descris?

„Madeleine [...] găsește o bucurie intensă, extraordinară în reprezentările pe care și le construiește cu privire la uniunea ei cu Dumnezeu. Spune: «Stările mele de încântare au început încă de timpuriu [...] la vârsta de 11 ani [...], delicii greu de exprimat, voluptăți pe care nu am putere să le suport».”⁶

În timpul unei lungi plimbări, Éric-Emmanuel Schmitt se pierde în masivul muntos Hoggar. Singur, fără nici un reper și fără provizii, fără apă, într-o noapte foarte rece, nu are șanse să supraviețuiască. Totuși, simte cum crește în el o forță ca o flacără, o fericire extatică. „De ce să n-o numim Dumnezeu?”⁷ Reacția lui emoțională poate fi comparată cu cea a pastorului protestant, căruia arestarea și iminența morții îi provoacă o stare de excesivă însuflețire?

Jean-Claude Guillebaud își redescoperă creștinătatea într-un mod liniștit. Acest mare jurnalist, a cărui misiune este să mărturisească despre tragediile umane, se simte extenuat de suferințele la care asistă. „Aveau toate motivele de disperare – spune el –, și totuși lecțiile învățate de la ei au fost legate de speranță.”⁸ Felul în care el revine la creștinism – și adoptă o atitudine constructivă – este cel mai senin din lume. Reacția lui emoțională seamănă, oare, cu cea a adolescenței calme care-L descoperă pe Dumnezeu în timp ce-și face siesta?

⁶ Janet, 1975, pp. 88–89

⁷ Schmitt, 2015

⁸ Guillebaud, 2007

2

Biologia sufletului

Extazul poate fi declanșat de o substanță chimică, dar la fel de bine și de o reprezentare mentală. Cortizonul provoacă, uneori, o blândă euforie, în care toate simțurile sunt ascuțite. Cerul devine de un albastru mai profund, briza – mai parfumată, țipătul strident al pescărușilor – o cântare agreabilă; o stare de bine fizic excelentă umple de încântare lumea întreagă. Nimic nu s-a schimbat, de fapt, în istoria sau în contextul personal al individului, însă modul său de a percepe orice, sub efectul substanței, capătă o colorație afectivă delectabilă.

Această putere pe care o are chimia, de a provoca plăceri neașteptate, este folosită de consumatorii de paradisuri artificiale sau de preoții mexicani. Planta halucinogenă peyote modifică senzațiile corpului și oferă impresia accesului în altă lume. Preoții azteci utilizau această plantă în cadrul ritualului sacrificiilor umane, pentru a fi mai aproape de adevăr: „Cel destinat morții urcă la cer și se întâlnește cu Dumnezeuul său față în față”.¹ Destul de curios, această schimbare a percepției despre lume este explicată prin descoperirea unei lumi diferite, metafizice. Numeroase substanțe provoacă modificări ale conștiinței. Amfetaminele declanșează o senzație de accelerare a gândirii, o concentrare psihică atât de intensă încât, paradoxal, corpul

¹ Graulich, 2005